

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 29 Volume: 7 Issue: 29

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DÜŞÜN SELİ ŞAİRİNİNDÜŞÜNDÜRDÜKLERİ CONSIDER THE IMPLICATIONS OF FLOOD POET

Özlem KALE*

Öz

Bu çalışmada Edip Cansever'in "çok sesli" şiirini oluştururken etkilendiği şeyler üzerinde durulacaktır. Şiirini "düşüncenin şiiri" olarak tanımlayan Cansever'in İkinci Yeni şairleri arasındaki yeri belirlenerek Türk şiirine ve okuyucusuna nasıl baktığı ifade edilecektir. Cansever'in şiirlerinden hareketle şiir yazarken feyz aldığı Varoluşçuluk akımı ile Nesnel Bağlılaşık kuramı hakkında bilgi verilecek ve şiirde biçimcilik konusundaki görüşleri değerlendirilecektir. Bu tespitlerin ışığında Edip Cansever'in şiiri hakkında genel bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edip Cansever, Şair, Okuyucu, Düşünce, Varoluşçuluk, Nesnel Bağlılaşık, Biçimcilik.

Abstract

In this article we will stress the things that effected Edip Cansever while he was forming his "çok sesli" poem. The place of him,describing his poem as a poem of thought, among other "İkinci Yeni" poets will be identified. Information about existentialism and "nesnel bağlilaşık" theories Cansever learnt from will be given and his ideas on formalism in poems will be considered.In the light of all these studies, a general perspective of Edip Cansever's poem will be drawn.

Keywords: Edip Cansever, Poet, Reader, Thought, Existentialism, "Nesnel Bağlilaşık", Formalism.

Giriş

"Bazan da sabahtan akşama kadar
Durmadan içiyordum
Canım elbette diyordum, nasılsa
Otel batacak, otel batacak
En önemlisi de tanıştılır gibiydim biriyle
Hiç kimselerin ilgilenmediği
Bazı olayların tarihçisi olarak"
EdipCansever.

Türk Edebiyatı'nın önemli şairlerinden Edip Cansever (8 Ağustos 1928 - 28 Mayıs 1986), şiirlerinde bilimsel ve teknolojik gelişmeler sebebiyle yalnızlaşan insanı ve onun dramını işleyerek "özcü bir yaklaşımla 'ben'i sergilemeye çalışmıştır".¹ Şaire göre maddî sorunları olan, politik baskılar altında ezilen, kentleşmenin ve makineleşmenin getirdiği bunalımı yaşayan insan yalnız, değersiz, sıkıntılı, çevresine yabancılaşmış ve çaresizdir. Şair, "düşüncenin şiiri" adını verdiği poetikasında bu mutsuz insanı farklı boyutlara taşır ve çok boyutluluğun resmini çizerek "çok sesli şiir"e ulaşır.

* Dr.,Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹Hilal İpek (2011). *Edip Cansever'de Varoluşçuluk İzleri*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Edip Cansever'i anlayabilmek için "düşüncenin şiiri" ve "çok sesli şiir" kavramlarını açmak gerekir. Bu kavramları açarken şairin konuyla ilgili fikirlerine yer vermek kavramların daha iyi anlaşılması bakımından faydalı olacaktır. Şair, düşünce ve şiirin etkileşimini şu sözlerle açıklar:

"Valéry şiirin fikirlerle yapılamayacağını savunur. 'Şiirin içinde fikir, elmanın içindeki gıda kadar saklı olmalıdır' sözü de oldukça ün kazanmıştır. John Ciardi'nin de bir sözü varmış, yeni öğrendim: 'Şiir fikirlerden söz açmaz, onları bir aktör gibi temsil eder' diyor. Ben bu yargılardan şunu çıkarıyorum: Demek oluyor ki şair, en önce bir özümleyici; kendinde var olan bir şiir ortamına, ya da bir şair duygusallığına bazı düşünceler katmadan edemiyor; onlarsız yürütemiyor şiirini. Ayrıca, önce edindiği, sonra da şiirine ulaştırdığı bu düşünceler yok mu, onları gizleyip belli belirsiz bir hale getirmeyi de ustalık sayıyor. Okuyucuya gelince, onun durumu başka: O, şairin düşüncelerinden çok, bu düşünceleri saklayan duygularla oyalanıyor. Şiir diye yüzeyde kalan bir görünüşü benimsiyor. Böylece duygulandırma dediğimiz, şiirin herhangi bir niteliği değil de, şartı olup çıkıyor. Burada şöyle bir soru geliyor insanın aklına: İyi ama şair için düşünce bu kadar gerekliyse onu duygular haline getirmenin, daha doğrusu düşünceyi duygularla sindirmenin ne gereği var? (...) Şair ister istemez alışkanlıklarını mı sürdürüyor; belli bir şiir geleneğinin tutsağı olmaktan kurtulamıyor mu? Bu soruları öyle bir iki cümleyle yanıtlamak kolay değil. Değil ya, gene de bir çıkar yol bulmak elimizde. O da şu: Düşüncüyü örtmek alışkanlığı yerine onu açığa çıkarıp, şiirsel mutluluğa bu yoldan varmayı denemek; yani düpedüz 'düşüncenin şiiri'ni bulmak, onu yaratmak. (...) Bana kalırsa şair de başka türlü davranmak istemiyor zaten. O da asıl düşüncelerini söylemeye, bildirisini ulaştırmaya çalışıyor. Ne var ki, bunu yapamadığı, ya da yapmak istemediği zamanlarda, bazı kuramlar çıkararak, işini hem güzel, hem de yüce göstermenin yolunu buluyor. 'Düşüncenin şiiri' deyimi, önce düşünürlüğü, yani şairi bir düşünür olarak bellek gerektiğini çağırıyor. Ama bunu özcülükle karıştırmamak gerekir. Çünkü her biçimli söz, aynı zamanda bir özü de kapsayabilir. Oysa düşünüyü şiiri, özcü dediğimiz şiiri de kapsayabilecek bir bütünlüğün, bir güçlülüğün şiiridir."²

Yukarıdaki sözlerden de anlaşılacağı üzere Edip Cansever, şiirde düşünceyi gizlemekten ziyade açığa çıkararak estetik hazza ulaşmayı amaçlar. Cansever'e göre bir şairin düşüncelerini gizlemesi, okuru tembelleştirir. Şairin düşüncelerinden yoksun olan şiir, okuyucuyu da düşünmekten alıkoymaz. Cansever, bilim ve felsefenin iç içe geçtiği bir dönemde yaşarken, şiirin içinde düşüncenin de olması gerektiğini savunur.³ Şair, "şiir düşünmek" ve "düşünceye yaslanmak" arasında fark olduğunu belirterek şiir düşünmenin salt duyguveya geleneksel biçim endişesiyle ilgili olduğunu söyler. Düşünceye yaslanmak ise şairin düşüncelerinin de şiirin içinde yer alması demektir; zira yaşananların içinde görülen, duyulan ve hissedilenler olduğu kadar düşünceler de yer alır. Şaire göre şiir, yaratılan değil yapılan bir şeydir.⁴

Edip Cansever, lise yıllarından itibaren "diyalektik materyalizm" ile ilgilenmiş olan "sosyalist" bir aydındır.⁵ Diyalektik materyalizmin "bütünsellik, oluş, çelişki ve nitel değişim gibi ilkeleriyle formel mantığa eklenerek onu aşan ve dünyayı bu esaslar etrafında dönüştürmeye" dönük mantığı, şairin hayata bakışını ve şiir anlayışını büyük ölçüde belirler.⁶ Cansever'in on yedi tane şiir kitabı vardır. Şiirleri genel manada ikiye ayrılarak incelenebilir. Çoğunlukla kısa şiirlerden oluşan ve lirik bir üslûpla kaleme alınan *Yer Çekimli Karanfil*, *Petrol*, *Nerde Antigone*, *Kirli Ağustos*, *Sonrası Kalır* ve *Sevda ile Sevgi* gibi kitaplarda "yaşanan andaki duygular"ın tasvir edildiği söylenebilir. *Umutsuzlar Parkı*, *Tragedyalar*, *Çağrılmayan Yakup*, *Ben*

²Edip Cansever (1959). "Düşüncenin Şiiri", *Yeditepe Dergisi*, S. 20, s. 22.

³Murat Devrim Dirlikyapan (2003). "İkinci Yeni Dışında Bir Şair": *Edip Cansever*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁴Edip Cansever (1960). "Düşünceye Sunu", *Yeditepe Dergisi*, S.22, s. 17.

⁵ Marksist teori hakkında bilgi için bkz. Terry Eagleton (2012). *Eleştiri ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.

⁶ Oğuz Öcal (2009). "Edip Cansever'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 30, 31.

Ruhi Bey Nasılım, Bezik Oynayan Kadınlar ve Oteller Kenti gibi kitaplarda ise daha ziyade uzun şiirler yer alır ve dramatik bir anlatımla belli bir "mesele"nin üzerinde durulur. Hüseyin Cöntürk'ün deyişiyle Cansever, bir meselenin ya da sorunsalın peşinde koştuğu şiirleriyle "tam bir dünya kurmaktadır".⁷ Mehmet Can Doğan, Cansever'in şiirlerinin okuyucuyu hep bir "sarmal durumunda" bıraktığını söyleyerek, bu durumu şöyle açıklar:

"Örneğin şiirde iki öneri getirir, önerinin biri kabullenileceği anda, diğer öneriyle onu yok eder; diğer öneri kabullenilecek gibi olduğunda, öbür öneri yok olur; arada bırakır insanı, tutunacak hiçbir şey bırakmaz."⁸

Bu çalışmada, Edip Cansever'in çok sesli şiire ulaşırken nelerden feyz aldığını; şiirde biçimciliğe ve şiir okuyucusuna nasıl baktığını "Edip Cansever ve İkinci Yeni, Edip Cansever şiirinde Varoluşçuluk ve Nesnel Bağlılaşık kuramı, Cansever'in şiirinde çok sesli biçim" başlıkları altında ele alarak belirlemeye çalışacağız.

1. Edip Cansever ve İkinci Yeni

Cansever, varlıklı bir ailenin çocuğudur. İkinci Yeni şairleri arasında ekonomik durumu en iyi olan şairdir. Babasının Kapalıçarşı'daki iş yerinde yaklaşık yirmi yıl çalışmış, otuz yıl boyunca burada bulunmuştur. Kendisi, Kapalıçarşı serüveninden şöyle bahseder:

"Babamın Kapalıçarşı'daki dolabında ticarete başlıyorum. O zaman bugünkü gibi dükkânlar sayılıydı, yerden yüksekçe, minderli, tahta kepenkli dolaplar vardı. Gerçi ticaret pek ilgilendirmiyor beni. Oldum bittim alışveriş yapmayı hiç mi hiç sevmedim, benimsemedim. Ne var ki başkaca da bir yol da yoktu. On dokuz yaşında evli, yirmisinde çocuklu bir genç! Hem ev geçindirmek zorunda hem de şiire tutkun!"⁹

Cansever'in, Kapalıçarşı'daki dükkânın asmatında yürüttüğü sanat faaliyetleri, "hem kendisini olumsuzlayan düzeni olumsuzlamasını hem de olumluyu (umudu) olumlamasını" sağlamıştır. Asmatın, "olumlu olanın olumsuz olana üstünlüğünü" temsil etmesi Cansever'in deyişiyle, "kendisine tesadüf sonucu" sunulmuş bir imkândır ve bu tesadüfte "1954'te Kapalıçarşı'da çıkan yangının rolü büyüktür".¹⁰ Cansever, varlıklı bir ailenin çocuğu olmasının yanı sıra İlhan Berk, Cemal Süreya, Sezai Karakoç ve Ece Ayhan gibi taşra kökenli de değildir. Bu iki olgunun şairin ilk dönem şiirlerine yansıdığı söylenebilir.¹¹ İlk eseri olan *İkinci Üstü* (1947)'nde kentlive maddî olanaklara sahip liseli bir gencin özlemleri, şehir sokakları, parkları ve meyhaneleri yer alır. İnsanlar, İkinci Dünya Savaşı günlerinde bile refah içinde ve mutludurlar:

"Her şey rahattı, insanlar mesut gibiydi / Her şey rahattı, dondurmanın eriyişi bile / ... / Her şey rahattı çocukların adım atışı bile"¹²

Edip Cansever'e göre şair, "yıkıldığı değerlerle beslenmek zorunda"dır. Başlangıçtan bu yana yazılmış şiirlerle kurulmuş bir düzen vardır ve bir şiir diğerinden soyutlanmaksızın bu düzen içinde yerini alır. Bu düzenin dışında kalan şiirler Cansever'in deyişiyle "canlılıklarını, etkinliklerini, işlevlerini" sürdürememişlerdir.

"(...)Biralalım dünya şiirini, kendi ozanlarımızı, örneğin bir Ahmet Haşim'i, Yahya Kemal'i yadsıyarak, onlarla ilgimizi büsbütün keserek ozanlık katına erişebilir miyiz? Şiir tarihi içinde yer alan, çağdan çağa uygulanabilen, kendi öz gerçeğini yitirmeden değişebilen bütün şiirler, canlı, yaşaması olan örgensel bir bütünlük kurarlar. (...) Şiirler şiirlere eklenerek, dil, yapı vb. bakımından nasıl bir düzen yaratılıyorsa; çeşitli şiirlerdeki çeşitli öğeler de, duygular, düşünüler de birbirleriyle kaynaşıp çözümlenerek bu düzenle çakışır. Örneğin daha önceki

⁷Bilkent Üniversitesi Alkım Yayınları Sempozyum Kitapları 4, Yayına Hazırlayan: Yalçın Armağan (2003). *O Ben Ki: Edip Cansever*, İstanbul: Alkım Yayınevi, s. 16.

⁸ Mehmet Can Doğan (2006). *Şair Sözü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 127.

⁹ Eray Canberk (2003). *A'dan Z'ye Edip Cansever*, YKY, s. 35-36.

¹⁰ Oğuz Öcal (2009), age., s. 30.

¹¹ Alâattin Karaca (2005). *İkinci Yeni Poetikası*, Ankara: Hece Yayınları, s. 161.

¹² Edip Cansever (2005). *Sonrası Kalır 1, Bütün Şiirleri*, İstanbul: YKY, s. 37.

dönemlerde yazılmış bir şiirin anlamını, bugün için küçümseyebiliriz ama o anlamdan koptuğumuzu, hiç mi hiç etkilenmediğimizi söyleyemeyiz kolayca. Çünkü ozanlar salt yeni duygular, yeni heyecanlar peşinde değillerdir. Onların gerçek çabaları, kamusal duyguya, kamusal isteklere bir yön vermek, buna bir çeşitlilik, yeni bir biçim, en önemlisi de yeni bir kişilik kazandırmaktır¹³ diyen Edip Cansever, şiirin devamlılık arz eden bir oluşum olduğunun altını çizer.

Edip Cansever İkinci Yeni şiirini bir "akım" olmaktan ziyadeşiirde "yenileşme hareketi" olarak görür. Şaire göre, İkinci Yeni'nin "sözcüklerin rastlantısallığına" veşiirin "toplumsal bir görevi olmadığına" inanan şairleri, hem anlam hem de toplumsal öz bakımından yüklü, olgun, "yeni bir şiire" ulaşmışlardır.¹⁴ Bu düşünceleri esas alırsak Cansever'in, diğer İkinci Yeni şairlerinden Turgut Uyar'la Ece Ayhan'ın ortasında konumlandığını söyleyebiliriz. Cansever, şiirinin yer yer yarı-açıklığıyla Turgut Uyar'a, yer yer tamamen kapalı oluşuyla da Ece Ayhan'a yakın durmaktadır.¹⁵ İroniye yer vermemesi onu Cemal Süreya'dan uzaklaştırırken sıradan insanların küçük dünyalarını "Garipçilere özgü ince alay"la ele alması Turgut Uyar'a yaklaştırır. İlhan Berk ve Ece Ayhan'ın "Gerçeküstücülerden, non-figüratif resim sanatından ve atonal müzik tekniğinden" etkilenmelerine karşın; Cansever'in poetikasında Gerçeküstücülük, akli inkâr etme ve bilinçdışına yönelme gibi düşünceler pek yoktur. Bu düşüncelere yer verdiği "Şey Şey Şey ve Şeylerden" adlı şiirinde, dizelerle sözcükler gelişigüzel seçilmiş gibidir ve dağınıktır. Bu bağlamda şiir, kendini çağrışımlara ve bilinçdışına bırakan Gerçeküstücü bir "şiir denemesi"ne benzer:

"Bir adam kendi tiyatrosunda, tamam / Bir köpek sokak değiştirdi, korkak / İçi süt dolu bir lokanta ve kapandı / Gene bir ağaç öttü, bu kaçınıcı..."¹⁶

Aklı ve mantığı neredeyse reddeden İkinci Yeni'cilerden farklı olan Cansever, şiirin "ussal bir coşku" olduğunu öne sürmesiyle özellikle İlhan Berk'ten ayrılır. Cansever şiirin anlamının şiirin kişiliğine, kişiliğin de düşünceye bağlı olduğunu ifade eder. Şairin ne anlattığını önemseyen Cansever, şaire "bir düşünür olarak" toplumsal sorumluluk yükler. Ona göre şair, toplumun sorunlarını ve yaşadığı çağı yansıtmaları bakımından şiirle toplum arasında bağ kurar.¹⁷ Bu görüşlerinden hareketle Cansever'in poetikasının, toplumdan kopmaya yönelen İkinci Yeni şairlerinin dışında kaldığı söylenebilir. Birçok incelemeci, eleştirmen ve yazar, Edip Cansever şiirinin *Yer Çekinli Karanfil*'deki (1957) yenilik arayışlarıyla İkinci Yeni çizgisine yaklaştığını, *Tragedyalar* (1964) ile de bu çizgiden uzaklaştığını belirtmişlerdir. Cansever'in şiirlerinde izleri görülen, nesirlerinde ise açıkça ifade ettiği "süreklilik" düşünülürken sadece *Yer Çekinli Karanfil*'de değil, bütün eserlerinde bir yenilik arayışı içinde olduğu görülmektedir.¹⁸ O, soyut şiir adıyla "bilinçaltı saçmalıkları dökmeye" ya da yalnızca toplumsal mesajlar veren "sanattan yoksun" dizeler yazmaya taraftar olmayışıyla şiirselliği göz ardı etmeyen bir toplumculuktan yanadır. Cansever'e göre şiir toplumdan etkilenir, şiirin değişmesinde de toplumsal koşulların etkisi vardır. Şair, toplumu meydana getiren bireyin bunalımından söz ederek bireyi toplumda somut olarak görünür kılmayı amaçlar. Sonuç itibarıyla Edip Cansever kendisini, adı ve özellikleri eleştirmenler tarafından belirlenmiş "soyut, kapalı, anlamsız, insan ve toplumla ilgisiz, diktanın ürünü, sinik, bireyci vs." olarak tanıttığı İkinci Yeni'nin dışında tutar. Buna karşılık İkinci Yeni'yi, "kişilikleri ve poetik görüşleri farklı olan şairlerin birlikte gerçekleştirdikleri şiirde bir yenileşme" olarak kabul eder. Kendisini, İkinci Yeni'nin değil, "yenileşen" şiirin bir temsilcisi olarak görür.¹⁹

¹³Edip Cansever (2000). *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul: Adam Yayınları, s.55.

¹⁴ Özdemir İnce (1977). "İkinci Yeni'den Ne Anlıyorsunuz?" (Yanıt veren: Edip Cansever), *Türk Dili*, S. 309, s. 45.

¹⁵Bâki Asiltürk (2006). *Hilesiz Terazi*, İstanbul: YKY., s. 217.

¹⁶ Edip Cansever (1992). *Yerçekimli Karanfil, Toplu Şiirler 1*, İstanbul: Adam Yayınları, s. 21.

¹⁷Bâki Asiltürk (2006). *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*, İstanbul: Toroslu Yayınları, s. 158.

¹⁸Murat Devrim Dirlikyapan (2003), age., s. 5.

¹⁹Oğuz Öcal (2009), age., s. 30.

2. Edip Cansever Şiirinde Varoluşçuluk ve “Nesnel Bağlılaşık Kuramı”

1950’den sonra Fransız düşünürlerin de etkisiyle Türk edebiyat, düşünce ve sanat dünyasında Varoluşçuluk akımının etkisi görülmeye başlanır. Edip Cansever’in hayata bakışının şiirlerine yansımada Varoluşçuluk’tan izler vardır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’de siyasî ve sosyal alanda birçok değişim yaşanmasının yanı sıra köyden şehre doğru yapılan göçler yoğunlaşmıştır. Düşünce dünyalarıyla birlikte yaşadığı coğrafyayı da değiştiren insanların yeni durumlarına uyum sağlamaları kolay olmamıştır. Bu nedenle gerek kendisiyle gerekse çevresiyle çatışma yaşayan insanın çaresizliği, Edip Cansever’in şiirinde “nesnel bir dekorun içine oturtularak” sergilenmiştir.

Şairin kitaplarına kronolojik olarak bakılırsa, kısa süren öykünme dönemi sonrasında özgün şiirini yazmaya başladığı gözlemlenebilir. *Dirlik Düzenlik* (1954) kitabındaki şiirlerde Garip akımının etkisi vardır. “Dipsiz Testi” ve “Masa da Masaymış Ha” şiirlerinde bu etki açıkça hissedilir. “Mesire Yerleri” şiirinde ise Behçet Necatigil’in izlerini görmek mümkündür. Cansever’in kendine özgü edebî kişiliği *Yerçekimli Karanfil*’den (1957) sonraki kitaplarında oluşur. Bu kitaptan sonra gelen *Umutsuzlar Parkı* (1958) ve *Petrol* (1959)’de “genel olarak Cansever şiirinin karakteristik dokusunu oluşturan şiirler” yer alır. *Çağrılmayan Yakup* (1966)’ta varoluşçu izler derinleşir. Kitap, yalnızlık, umutsuzluk ve ayrıksılık temaları üzerine kuruludur. *Ben Ruhi Bey Nasılım* (1976), şairdeki varoluşçuluk ve nihilizm etkisinin en belirgin olduğu kitaptır. *Şairin Seyir Defteri*’nde (1980) Cansever kaçmak ve doğayla kucaklaşmak ister. Kitabın yazılış ve yayımlanış zamanı göz önünde bulundurulacak olursa, bu kaçışın daha ziyade “politik” olmak istememekle ilgili olduğu düşünülebilir. *İlkyaz Şikâyetçileri*’nde (1984) bir önceki kitabında yer alan kaçış temasının yanı sıra “dönüş” izleri de vardır.²⁰

Edip Cansever’in şiir-kişileri suçluluk psikolojisinden dolayı bunalırlar; zira hayatın anlamsızlığından kendilerini sorumlu tutarlar. Boşluk duygusu içerisindeki kişiler yalnız, mutsuz ve uyumsuzdurlar.²¹ Örneğin *Umutsuzlar Parkı*’nın (1958) *Amerikan Bilardosuyla Penguen* adlı ikinci bölümü, kararsızlıktan doğan bir sıkıntı durumunu yansıttığının yanı sıra iletişimsizlik ve yalnızlığa da dikkat çeken dizelerle başlar:

“Çıkacaksınız çıkın, daha karar vermediniz mi? / Baktıkça bakıyorsunuz kendinize / Yetişir! Bu da hiç konuşmayan adam yapıyor sizi / Körükler, dev kapılar, balık solungaçları gibi / Emiyor sizi yalnızlık”.

Şairin *Umutsuzlar Parkı*’nda tasvir ettiği insan, şehrin acımasız dünyasında birbirinin üzerine basarak yükselmeye çalışan, topluma yabancılaşmış ve insanî değerlere karşı duyarsızlaşmış bir bireydir.²² Aynı şiir, nesnel bağlılaşık kuramı açısından değerlendirilecek olursa, şiirde geçen “Geceler, işte geceler / Gündüzler, işte gündüzler / Beyaza siyah penguen sürüleri gibi”²³ dizelerinde “gecenin karanlığı” ile “gündüzün aydınlığı”nın siyah-beyaz renkleri olan penguende birleştirildiği düşünülebilir. Bu dizeler aynı zamanda okuyucunun “Amerikan bilardosu” ile bağlantı kurmasını sağlar. Şiirde, başlığın dışında herhangi bir yerde bilardo sözü geçmemesine karşın, çağrışımlar aracılığıyla şiir ve başlığı arasında bağ kurulabilir. Renkleri sebebiyle gece ve gündüze benzetilen penguen, Amerikan bilardosunda sona kalan siyah ve beyaz toplara da işaret eder. Böylelikle, şiirde gizli bir Amerikan bilardosu dekoru olduğu görülür. Okuyucu, Amerikan bilardosu hakkında bilgi sahibi değilse, şiirin dekorunu anlamakta zorlanır. Bu durum, nesnel bağlılaşık farklı kullanımlarına örnek teşkil ederken nesnel bağlılaşık ile metinlerarasılık ilişkisini de ortaya çıkarır. Metin dışı bilgilerle çağrışım yapılarak tamamlanan dekor sayesinde şiirin giriş kısmı daha iyi anlaşılır. “Elleri el gibi kocaman / Beyazda bir nokta gibi kocaman / Kocaman boşluğun küçülttüğü her şey gibi / Biriyile kendini artırıyor durmadan” ve “Eliniz yok mu, bastonla iş görmeli”²⁴ dizelerinin,

²⁰Bâki Asiltürk (2006), age., s. 214.

²¹ Mehmet H. Doğan (1986). *Şiirin Yalnızlığı*, İstanbul: Boroy Yayınları, s. 56.

²² Ahmet Oktay (2004). “Kimsenin ilgilenmediği Olayların Tarihçisi Edip Cansever”, *Hürriyet Gösteri*, S. 14, s. 5.

²³Edip Cansever (2002). *Toplu Şiirleri-I*, İstanbul: Adam Yayınları, s. 40.

²⁴Edip Cansever (2002), age., s. 40.

bilardo masasındaki siyah topu vurmaya çalışan adamın tedirginliğini anlattığı açıktır. Cansever, tereddüt ve tedirginlik halini, bu durumun nesnel bağlaşıkları olarak seçtiği “penguen” ve “Amerikan bilardosu” ile anlatmıştır. Bu dizelerdeki “baston”, ıstaka; “penguen” ise masada kalan son toptur. Nesnel bağlaşıklık kuramı, şiirlerinde nesnelere ilham alarak dekor oluşturan Edip Cansever için önemlidir. İnsanın dramını anlatırken karşıtlıklardan faydalanan Cansever, karşıtlıkların bütünlüğünü sağlamak için daha çok nesnelere oluşan bir dekora yer verir. Bu sayede insan-çelişki, nesne-karşıtlık topluluğunu okuyucunun gözünde belirginleştirir.

T. S. Eliot’ın “nesnel bağlaşıklık (karşılık) kuramı”nın özü, şair için anlamlı bir kelimenin, bir imgenin, bir durumun okuyucuda da aynı duyguları uyandıracak şekilde kullanılmasıdır. Eliot’a göre, “duyguyu ve coşkuyu sanatsal biçimde ifade etmenin yolu, bu duygu ve coşkuya karşılık gelebilecek nesnelere dizisi ve olaylar zinciri” bulmaktır.²⁵ Bu kuramı şiire “dekor hazırlamak” olarak gören Eliot’a göre her şiirin nesnelere mütevellit bir dekoru vardır. İnsanı ve toplumu anlatan şiirler bu dekor sayesinde somut hale gelir. Edip Cansever, bu kuramı şiirlerine nasıl uyguladığını şöyle açıklar:

“Her şeyi birtakım nesnelere vermeyi her zaman yeğlerim. Vazgeçemediğim bir şeydir bu. Eliot’ın nesnelere karşılık kuramından yola çıkıyorsak coşkularımız, duygularımız, düşüncelerimiz şiire aktarıldığı zaman oradaki nesnelere karşılıklarını bulmalı. Bir şiir içindeki nesnelere, içindeki yaşam biçimleriyle, ilişkilerle ve daha bir sürü şeyle oluşturulur. Bu şiirlerde gereksiz ayrıntı sayılabilecek şeyler aslında bir fon gibi gerekli olan öğelerdir.”²⁶

Edip Cansever’in şiirinde önemli bir yere sahip olan nesnelere, söylemek istediklerinin şiirsel dekorunu oluşturur. Şairin bu dekoru önemsemesinde, tiyatro sevgisinin payı olduğu muhakkaktır. Örneğin “Salıncak” şiiri önce bir sahne dekoru gibi kurgulanır ve ardından şiir-kişisi ile nesnelere arasındaki ilişki anlatılır: “Büyük bir oda. Bahçeye açılan bir pencere / Ortada bir masa / Yanda bir kapı / Daha birkaç şey: Örneğin bir yunus balığı camdan, bir heykel...” *Bezik Oynayan Kadımlar* (1982) kitabında şair, nesne-insan, insan-insan ve hatta yer yer nesne-nesne ilişkisini sorgular. Son kitabı olan *Oteller Kenti* (1985)’nde, kadın, karanfil, bira, masa, yalnızlık gibi izleklerle birlikte otel tasvirleri yaparak nesnelere bağlaşıklık kuramını teatral şekilde uygular.

Cansever, küçük insanların münferit durumlarından ziyade, insanın sorunlarını evrensel bir boyutta ifade etmekle ilgilidir. Bu bağlamda şair, madde ve nesnelere yaptığı somutlamayı önemser. Soyut-somut şiir konusu, İkinci Yeni dönemi ve Edip Cansever şiiriyle ilgili olarak çok tartışılmıştır. Cansever’in tutumu ise bu ikilemi ortadan kaldırma yönündedir. Soyut-somut şiir tartışmalarının yapıldığı dönemde şair, soyut ve kapalı şiir yazmakla eleştirilmiştir. Ona göre soyut şiir kapalı, anlamsız ya da toplumcu olmayan şiir anlamına gelmez; soyut şiir gelenekten kopuk, belli bir düzeni olmayan ve sadece şairini ilgilendiren şiir demektir. Somut şiirse, şiir geleneğinde yer alan şiirdir. Buna mukabil şiirin bir soyutlama işi olduğunu kabul eden şair, somutlama olmaksızın ifadenin gücünü artırmanın mümkün olmayacağını söyleyerek bu konunun önemine de dikkat çekmiştir:

“(…) Kapalı şiir için soyut, ‘anlamsız şiir’ için soyut, toplumcu olmayan şiir için soyut, hatta yeni şiirlerin tümü için soyut denildi. Gerçi soyut şiirle, somut şiir arasındaki ayrım kesin olarak belirlenmiş değil ama soyut kavramı, giderek, sanatta, felsefede kullanılan anlamından da soyutlanarak, konuşma dilimize yerleşen bir basitlik simgesi oluverdi. Yergiler, suçlamalar bile hep aynı kavrama başvurularak yapılıyor. (...) Şiir, insani değerlerden, ölümsüz özlerden, yaşam koşullarından, çağını yansıtmaktan kopmazlığıyla da somut bir olgudur. Ama kimi dönemlerde şiirin bu niteliği fark edilmeyebilir. Dil zorluğu, soyut araçlar, yeni şiir öğeleri bir engel olarak dikilebilir karşımıza. Soyut araçlar dedik; evet, bu bizim çelişmeye düştüğümüz sanısını uyandırmamalı. Bilimler bile, insanın salt bir yanıyla ilgilenmekte, insanı insandan

²⁵Alâattin Karaca (2005), age., s. 380-381.

²⁶Edip Cansever (2000), age., s. 106.

soyutlayarak, gerçekte ona somut bir nitelik kazandırmıyorlar mı? Felsefe için de durum aynı, o da yaşamımıza yepyeni anlamlar katmakla kalmıyor, ortaya attığı düşünce biçimlerinin dizgelerinin birbirlerini etkileyip değerlendirmesiyle somut bir görünüme kavuşuyor. Soyut araçlardan yararlanması bakımından şiir de, bu mantık kurgusunun dışında kalamaz. İşte şiirin şiiri, düşüncenin düşünceyi somutlaması da budur, bence”²⁷ diyen Cansever şiirinde, duygularının nesnel karşılığı olan öğeleri kullanarak somutlama yapar. Bu somutlamada, dıştan nesnelere yönelme ve nesneyi nesne olarak şiire sokma durumunu söz konusudur. Şair, “duyularıyla kavradığı bütünsel gerçeği ve bu gerçeğin insan bilincinde yerleşen hakikatini” dile getirmiştir. Şiirlerinde bireyi toplum içinde görünür duruma getirmek ve onun içsel dramını irdelemek ister. Bu nedenle “duyulmamış duyguların tarihçisi” olarak şiirinde kendine sorular sorar. Bu sayede daha önce düşünülmemiş şeyleri ortaya atarak kendisine ve içinde yaşadığı topluma daha fazla vakıf olmayı amaçlar.

3. Cansever’in Şiirinde Çok Sesli Biçim

Edip Cansever’e göre dize, “şiiri şiir yapan bir ölçü” olmaktan çıkmıştır. Şair, dizelere değil, dizelerin toplamına dayalı şiir yazar. Bu nedenle onun şiirinden bir dize dahi çıkarmak bu bütünlüğü bozabilir. Cansever’e göre dizenin bir birim olarak yürürlükten kalkması, insanı derinlemesine ele alma bakımından yeni anlatım olanakları doğurur. *Nerde Antigone* (1961) kitabındaki “Ne Gelir Elimizden İnsan Olmaktan Başka” şiiri, gelişmiş dramatik öğeler taşıması bağlamında farklı bir anlatım biçimi örneğidir. *Petrol* ve *Nerde Antigone* kitaplarında kısa şiirlerle derinleştirdiği bir anlatım biçimi vardır. Bu şiirlerden itibaren şiirde kişilere yer vermeye, kendi deyişleriyle “şiiri bölme”ye başlar. Kişilerin bireysel öykülerine yer vererek onları bütünden soyutlar. Kalabalıklardan, bankalardan, borsalardan, yüksek binalardan korkan, bunların arasında kendisini küçük gören şehir insanını, tarihsel kişilerle paralellik kurarak çarpıcı biçimde anlatır. *Nerde Antigone*’de, Sofokles tragedyelerinin kahramanı olan Antigone’den açıkça bahsetmeden, şiirleriyle onun hikâyesi arasında bağ kurar.

Edip Cansever’in şiiri düz bir hat şeklinde değil “sarmallar” şeklinde ilerler. Onun her kitabı, daha önceki kitaplarında edindiği “deneyimlerden” beslenir. Eski şiirlerinden alabileceklerini alır ve onları “yeni renklerle” boyar. Uzun şiirleriyle geniş zeminli bir anlatım yakaladıktan sonra, kısa şiirleriyle dar alanda yoğun bir anlatıma ulaşır. 1964 yılında yayımlanan *Tragedyalar* tek ve uzun bir şiirden oluşur. Antik Yunan tragedyelerinin biçim özelliklerinden yararlanan Edip Cansever insanı “trajik bir varlık” olarak masaya yatırır. Bu kitapta, Stepan, Vartuhi, Armenak, Diran ve Lusin adlı beş kişi etrafında dönen bir tragedyayı anlatır. İnsanlığın “yeni ve öncekilerden zorlu bir trajik döneme girdiğini” düşünen Cansever, bunun sanata yansımaları şöyle ifade eder: “Ben bu trajik süreci, acının daha yeğün bir acıyla yenilginin daha zorlu bir yenilgiyle, yer değiştire geldiği bir insanlık yazgısı olarak düşünemiyorum. Böyle olsaydı zenginliğinden çok şeyler yitirdi tragedyaya. Bana kalırsa o, kendini küllerinden bir daha bir daha yaratan Phoneix örneği, insanlığın da yeniden doğuşunu, direncini, yaşama tutkusunu hazırlayan korkulu bir düş alanı olmalı.”²⁸

Edip Cansever, diyalog yöntemini denediği *Tragedyalar*’dan sonra *Çağrılmayan Yakup*’ta monologlara yönelir. Toplumun çeşitli kesimlerinden gelen ve ortak özellikleri yalnızlık olan insanları konuşur. Her bir insanın anlattıkları, uzun bir konuşmanın parçaları gibi düşünülebilir ya da yalnız kişilerin iç dökmesi gibi okunabilir. Şair, *Tragedyalar* ve *Çağrılmayan Yakup*’ta edindiği deneyimleri, *Ben Ruhi Bey Nasılım*, *Bezik Oynayan Kadınlar* ve *Oteller Kenti* adlı kitaplarında harmanlar. Diyalogların, monologların, betimlemelerin, resmetmenin, psikolojik çözümlerinin iç içe geçtiği “dev bir şiir” yaratır. *Ben Ruhi Bey Nasılım*, tek kişinin tragedyasını, *Bezik Oynayan Kadınlar*, kendisine kurduğu dünyadan dışarı çıkmayı bilinçli olarak reddeden insanların tragedyelerini anlatır. *Bezik Oynayan Kadınlar*, dört kişinin düşleri, kırgınlıkları, hayal kırıklığı ve mutsuzluklarının yaşandığı, penceresi olmayan odası bulunan bir evde geçer.

²⁷Özdemir İnce (2008). *Şiirde Devrim*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 160.

²⁸Edip Cansever (2009), *Şiiri Şiirle Ölçmek*, haz. Devrim Dirlikyapan, İstanbul: YKY, s. 92.

Cansever, şiirinde düzyazının olanaklarından faydalanarak diyalog, monolog ve iç monolog gibi tiyatro teknikleriyle kendine özgü bir ses, imge ve anlam düzenine ulaşmıştır. Veysel Çolak, Cansever'in şiir öznelere, "tragedya kişileri"ne benzetir.²⁹ Cansever, nesnel bağlaşıklık kuramı vasıtasıyla yarattığı dekorla anlatı-şiir biçimine yönelmiştir. Şair, *Oteller Kenti* (1985) üzerine yaptığı bir konuşmada, "düzyazısal şiir" deyimini kullanır. Cansever'e göre bütün sanatsal türler "şiirin potasında eriyebildiği ölçüde" şiirin doğal gereçleridir. Şair, *Şairin Seyir Defteri* (1980) kitabıyla birlikte şiirde şarkı sözleri, atasözleri, halk ürküleri, halk şiirleri, ilanlar, afişler, halk arasında kullanımı yaygın argo deyişler ve buna benzer kalıpları değiştirerek kullanmıştır.³⁰ Başta da belirttiğimiz gibi, şiirlerinde dizeye bağlı olmayan Cansever, dış ses (uyak) ve iç sese (dizelerin başlangıç ve bitimindeki seslerin uyumu) de fazla önem vermez. O, uyak ve ses benzerliklerini atmak ve sesi şiirin içinde gezindirecek temayla ses dağılımı arasında koşutluk kurmak ister. Böylece bir konser salonundaki akustiğe ulaşmayı hedefler. *İlk yaz Şikâyetçileri* (1984) adlı kitabında bunun örneklerine rastlamak mümkündür.

Cansever, Garip ve toplumcu sanattan yoğun izler taşıyan ilk dönem şiirlerinde, özellikle ilk şiir kitabı olan *İkinci Üstü*'nde, "Garip şiirine has bir söyleyişle" konuşur. Şiirlerinde seçtiği "sıcacık meyhaneler, sigara, her şey rahattı, bar, hoyrat bir delikanlı, herkes saadetini düşünür, bir parça daha harcarız gençliğimizden, caddelerde gidip gelmek, ay ışığında geceleri sebepsiz üzülmek, bir yalnızlık derdim var, ufak tefek bir sarışın, kadınlar, sevda çekmek, yaşamak telaşı" gibi kelime ve tamlamalar, maddî sıkıntısı olmayan genç bir şairin hayat tecrübelerini ve yaşama sevincini ifade eder. *İkinci Üstü*'nden altı sene sonra yayımlanan *Dirlük Düzenlik*'te şair "diyalojik dil" in imkânını kullanarak "düzeni olumsuzlar ve umudu olumlar. Şiirde estetizm, "şimartmak, şişirmek, ha babam yazıp çizmek, tabiatın canına okumak, ağlamaklietmek" gibi kelime ve kelime gruplarıyla olumsuzlanır. Toplumcu sanat ve sosyalizm ise olumlanır. Böylece dil, "olumlama-olumsuzlama diyalojisi" olarak ifade bulunmuş olur.³¹ Cansever, şiirin her şeyden önce dile dayalı bir olgu olduğunun ayırdındadır.³² Ona göre şair, ham dili işleyip yontar ve böylece bu dil, "üstün, seçkin, duru bir dil" olur. Ancak bu dil yeni bir dil değildir; halkın kullandığı dilden çıkmıştır. O, şiir dili adı altında ortak dilden kopuk, yalnızca şairinin anladığı, toplumdan bağımsız bir dil olamayacağını düşünür. Şair, bu ortak dili işleyerek seçkin bir "şiir dili" yaratır.

"(...)Ben ayrıca duygudan, biçimden düşünce adına yararlanmayı, kendi gerçeklerimize de uygun buluyorum. Hatta şunu da söyleyebilirim ki; Batı'nın şiir dünyasında yeri olan, ya da Batı şiirine etkin bir Türk şiiri yaratmak istiyorsak seçeceğimiz yol bu olmalıdır. Orhan Veli ve arkadaşları 'halkın şiir zevkini' bulmaya yöneldiler başardılar da. Bize gelince, bütün bu davranışları kapsayabilecek bir anlayışla yazmamız gerekiyor. Galiba 'zor şiir' dediğimiz de bundan başkası değil. (...) Şiirimizi sarmış bulunan 'aşırı biçimcilik' sadece Batı'ya öykünme diye yorumlanabilir. Hele son günlerde dergilerimizi kaplayan şiirler Batı'yı iyi bilen bir avuç aydını bile doyurmaktan uzaktır. (...) Rusya'da, Puşkin kadar Batı zenginliğinden yararlanan bir yazar daha gösterilemez. Oysa bu yazar edindiklerini, kendi toplumunun gerçekleriyle bağdaştırmasını da bilmiştir. Bizimse böyle bir sorunumuz yok! Melih Cevdet'in de bir yazısında belirttiği gibi, şiirimiz Doğu'nun etkisinden kurtulmuş, bu kez de Batı şiirine sığınmıştır. Hem de nasıl; Batı'nın şiir anlayışına vardıkdan sonra, bundan kendi gerçeklerimize uygun bir sonuç çıkararak değil de, doğrudan doğruya bir şiir ithaline girişmekle. (...) Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum: Evet, şiir biçimdir; değişik biçimler yaratma sanatıdır. Ama ben, şimdilik buna inanmak istemiyorum"³³ diyen Cansever şiirde yalnızca biçime önem verilmesinin doğru olmadığını altını çizer. Türk şiirinde Batılı biçimler kullanılacaksa bunun yerli üslûpla harmanlanarak yapılması gerektiğini belirterek şiiri salt biçim olarak gören yeni şiiri bu sebeple eleştirir. Onun şiirinde sözcükler, sözdizimleri vb.

²⁹ Veysel Çolak (2004). *Edip Cansever'de "Şairin Kanı"*, İstanbul: Papirüs Yayınevi, s. 69.

³⁰ Edip Cansever (2009), s. 129.

³¹ Oğuz Öcal (2009), age., s. 262, 263.

³² Edip Cansever (1959). "Şiiri Açıklamak", *Yeditepe Dergisi*, S.14, s. 25.

³³ Edip Cansever (1965). "Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire", *Türk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: De Yayınları, s. 63.

biçimsel görünüşler geri plandadır. Şiirin biçimsel özelliklerini edebî dünyasına esas aldığı düşünce oluşturur. Şaire göre biçimi kurmadan önce toplumu anlamak gerekir; fikir anlaşıldıktan sonra biçim kendiliğinden ortaya çıkar. Cansever, aşırı biçimciliği Batı şiirine öykünmenin bir sonucu olarak görmesiyle de diğer İkinci Yenicilerden ayrılır.

Sonuç

Türk şiir dünyasının özgün şairlerinden olan Edip Cansever, hayata bakışını şiirlerine yansıtır. Şiir yazarken hikâye, tiyatro ve mensur şiirin olanaklarından faydalanır. "Düşüncenin şiiri" adını verdiği poetikasında yalnız, mutsuz, bunalımlı ve uyumsuz insanın sesini duyurmayı amaçlar.

Edip Cansever, içine dâhil edildiği İkinci Yeni'yi, bir akımdan ziyade şiirde yenileşme hareketi olarak görür. İkinci Yeni'den ayrıldığı noktalarsa şunlardır: O, şiirin toplumsal bir görevi olduğuna inanır ve şaire "düşünür" sıfatı ekleyerek toplumsal sorumluluk yükler. Ona göre şair, yaşadığı çağa ışık tutması bakımından şiirle toplum arasında bağ kurar. Onda, diğer İkinci Yeni şairlerinin aksine gerçeküstücülük, akli inkâr etme, ironi yapma ve bilinçdışına yönelme gibi eğilimler pek yoktur. Akli ve mantığı neredeyse reddeden İkinci Yeni'cilere karşın Cansever, şiirin "ussal bir coşku" olduğunu öne sürer. Biçimciliğe pek fazla önem vermeyen şair, bu yönüyle de diğer İkinci Yeni şairlerinden farklıdır.

Edip Cansever'in hayata bakışını yansıttığı şiirlerinde Varoluşçuluk'tan izler bulmak mümkündür. Şehir insanının dramını anlatırken karşıtlıklardan faydalanan Cansever, karşıtlıkların bütünlüğünü sağlamak için nesnelere bir dekor oluşturur. Nesnel bağlaşıklık kuramını kullanarak oluşturduğu bu dekor, şairin duygularının nesnel karşılığıdır. Duygu ve düşüncelerini nesnel dekorlarla somutlayan Cansever, okuru düşünmeye sevk etmeyi önemser. Açık ve kapalı şiir kavramlarına karşı çıkarak, "kapalı kişiler" in şiiri anlamayacaklarını öne sürer. Herkesçe anlaşılma kaygısı taşımayan şair, şiir zevki ve donanımı olan okuyucuya hitap eder.

Edip Cansever'in şiirinde sözcükler, sözdizimleri vb. biçimsel görünüşler geri plandadır. Dizeye bağlı olmayan Cansever, dış ve iç seslere de fazla önem vermez. Kafiye ve ses benzerliklerini atarak sesi şiirin bütününe yaymayı ve temayla dağılan ses arasında koşutluk kurmayı hedefler. Şiirde düzyazının olanaklarından faydalanan şair diyalog ve monolog gibi tiyatro teknikleriyle kendine özgü bir ses ve anlam yaratır. Dizelerin toplamına dayalı şiir yazan Cansever'in şiirinden bir dize bile çıkarmak bütünlüğü bozabilir. Şair, şiirde (şiirin potasında eriyebildiği ölçüde) bütün sanatsal türleri kullanma taraftarıdır. Şarkı sözleri, atasözleri, halk ürküleri, halk şiirleri, ilanlar, afişler, halk arasında kullanımı yaygın argo deyişler ve buna benzer kalıpları değiştirerek şiirlerinde kullanmıştır. Şiirde yalnızca biçime önem verilmesini doğru bulmayan Edip Cansever, Türk şiirinde başvurulan Batılı biçimlerin şairin özgün üslûbuyla harmanlanarak kullanılması gerektiğini söyler ve şiiri salt biçim olarak gören yeni şiiri eleştirir.

KAYNAKÇA

- ARMAĞAN, Yalçın (2003). *O Ben Ki: Edip Cansever*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
ASILTÜRK, Bâki (2006). *Hilesiz Terazi*, İstanbul: YKY.
..... (2006). *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*, İstanbul: Toroslu Yayınları.
CANBERK, Eray (2003). *A'dan Z'ye Edip Cansever*, İstanbul: YKY.
CANSEVER, Edip (1960). "Düşünceye Sunu", *Yeditepe Dergisi*, S. 22.
..... (2005). *Sonrası Kalır 1, Bütün Şiirleri*, İstanbul: YKY.
..... (2009). *Şiiri Şiirle Ölçmek*, haz. Devrim Dirlikyapan, İstanbul: YKY.
..... (2000). *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul: Adam Yayınları.
..... (1992). *Toplu Şiirler 1*, İstanbul: Adam Yayınları.
..... (2002). *Toplu Şiirler 2*, İstanbul: Adam Yayınları.
..... (1959). "Şiiri Açıklamak", *Yeditepe Dergisi*, S. 14.
..... (1959). "Düşüncenin Şiiri", *Yeditepe Dergisi*, S. 20.
..... (1965). "Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire", *Türk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: De Yayınları.
ÇOLAK, Veysel (2004). *Edip Cansever'de "Şairin Kanı"*, İstanbul: Papirüs Yayınevi.

- DİRLİKYAPAN, Murat Devrim (2003). *"İkinci Yeni Dışında Bir Şair": Edip Cansever*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DOĞAN, Mehmet Can (2006). *Şair Sözü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DOĞAN, Mehmet H. (1986). *Şiirin Yalnızlığı*, İstanbul: Boroy Yayınları.
- EAGLETON, Terry (2012). *Eleştiri ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İNCE, Özdemir (1977). "İkinci Yeni'den Ne Anlıyorsunuz?" (Yanıt veren: Edip Cansever), *Türk Dili Dergisi*, S. 309.
- (1992). *Tabula Rasa*, İstanbul: Can Yayınları.
- (2008). *Şiirde Devrim*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İPEK, Hilal (2011). *Edip Cansever'de Varoluşçuluk İzleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARACA, Alâattin (2005). *İkinci Yeni Poetikası*, Ankara: Hece Yayınları.
- OKTAY, Ahmet (2004). "Kimsenin İlgilenmediği Olayların Tarihçisi Edip Cansever", *Hürriyet Gösteri*, S. 14.
- ÖCAL, Oğuz (2009). *"Edip Cansever'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme"*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.